

MAKTABDA TA'LIM SIFATINI OSHIRISHDA MAKTAB PSIXOLOGINING O'RNI VA AHAMIYATI

Meylikulova Dilorom Baxromovna

Toshkent viloyati Ohangaron shahar 3-maktab psixologi

Annotatsiya: Ushbu maqolada maktabda ta'lim sifatini oshirish jarayonida maktab psixologining o'rni va ahamiyati yoritilgan. Ta'lim sifati nafaqat o'quv dasturlarining mazmuni va pedagogik faoliyat samaradorligi, balki o'quvchilarning psixologik holati, motivatsiyasi, ijtimoiy moslashuvi va shaxsiy rivojlanishi bilan ham chambarchas bog'liqdir. Maktab psixologi o'quvchilarning individual xususiyatlarini o'rganish, ularda uchraydigan psixologik muammolarni aniqlash va bartaraf etish, sog'lom psixologik muhitni shakllantirish hamda pedagoglar va ota-onalar bilan hamkorlikni yo'lga qo'yish orqali ta'lim jarayonining samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Аннотация: В данной статье раскрываются роль и значение школьного психолога в процессе повышения качества образования в школе. Качество образования зависит не только от содержания учебных программ и эффективности педагогической деятельности, но и тесно связано с психологическим состоянием учащихся, их мотивацией, социальной адаптацией и личностным развитием. Школьный психолог способствует повышению эффективности образовательного процесса посредством изучения индивидуальных особенностей учащихся, выявления и устранения психологических проблем, формирования благоприятного психологического климата, а также организации сотрудничества с педагогами и родителями.

Annotation: This article highlights the role and significance of the school psychologist in improving the quality of education at school. The quality of education depends not only on the content of educational programs and the effectiveness of pedagogical activities, but is also closely related to students' psychological well-being, motivation, social adaptation, and personal development. A school psychologist contributes to enhancing the effectiveness of the educational process by studying students' individual characteristics, identifying and addressing psychological problems, creating a positive psychological environment, and establishing cooperation with teachers and parents.

Kalit so'zlar: ta'lim sifati, maktab psixologi, psixologik xizmat, o'quvchi shaxsi, psixologik diagnostika, motivatsiya, ijtimoiy moslashuv, psixologik muhit, ta'lim samaradorligi, psixologik maslahat.

Ключевые слова: качество образования, школьный психолог, психологическая служба, личность учащегося, психологическая диагностика,

мотивация, социальная адаптация, психологический климат, эффективность образования, психологическое консультирование.

Keywords: quality of education, school psychologist, psychological service, student personality, psychological assessment, motivation, social adaptation, psychological climate, educational effectiveness, psychological counseling.

Kirish

Bugungi kunda ta'lim tizimini modernizatsiya qilish, yosh avlodni har tomonlama barkamol etib tarbiyalash va raqobatbardosh kadrlar tayyorlash davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Ta'lim sifatini oshirish esa ushbu maqsadlarga erishishning eng muhim omillaridan biridir. Ta'lim sifati nafaqat o'quvchilarning bilim darajasi bilan, balki ularning intellektual, ma'naviy-axloqiy, ijtimoiy va psixologik rivojlanish ko'rsatkichlari bilan ham belgilanadi. Mamlakatimizda ta'lim tizimida amalga oshirilayotgan islohotlar maktab psixologlari faoliyatini yanada takomillashtirishni, psixologik xizmat samaradorligini oshirishni va ta'lim sifatini yuksaltirishga qaratilgan innovatsion yondashuvlarni joriy etishni talab etmoqda. Shu nuqtai nazardan, maktabda ta'lim sifatini oshirishda maktab psixologining o'рни va ahamiyatini ilmiy-amaliy jihatdan o'rganish dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Shu sababli zamonaviy maktab faoliyatida pedagogik jarayon bilan bir qatorda psixologik xizmatning samarali tashkil etilishi ham muhim ahamiyat kasb etadi. Maktab psixologi ta'lim muassasasida o'quvchilarning psixologik salomatligini ta'minlash, ularning individual imkoniyatlarini aniqlash va rivojlantirish, ta'lim jarayonida yuzaga keladigan turli muammolarning oldini olish hamda bartaraf etishda muhim o'rin tutadi. O'quvchilarning yosh va individual xususiyatlarini hisobga olgan holda olib boriladigan psixologik faoliyat ularning o'qishga bo'lgan qiziqishini oshirish, mustaqil fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirish va shaxs sifatida kamol topishiga xizmat qiladi. Maktab amaliyotida o'quvchilarning bilimlarni o'zlashtirish darajasi, darslarga munosabati, o'quv motivatsiyasi, sinfdoshlar va o'qituvchilar bilan munosabatlari ko'pincha ularning psixologik holati bilan bog'liq bo'ladi. Stress, xavotir, o'ziga ishonchsizlik, oilaviy muammolar yoki tengdoshlar bilan kelishmovchiliklar o'quvchilarning ta'lim natijalariga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Bunday vaziyatlarda maktab psixologining o'z vaqtida olib boradigan diagnostik, profilaktik, korreksion va maslahat berish ishlari ta'lim sifatini oshirishda muhim vosita hisoblanadi. Shuningdek, maktab psixologi faqat o'quvchilar bilan emas, balki pedagoglar va ota-onalar bilan ham hamkorlik qiladi. O'qituvchilarga o'quvchilarning psixologik xususiyatlarini hisobga olgan holda ta'lim-tarbiya jarayonini tashkil etish bo'yicha tavsiyalar beradi, ota-onalarning pedagogik va psixologik madaniyatini oshirishga ko'maklashadi. Natijada ta'lim jarayonining barcha ishtirokchilari o'rtasida samarali hamkorlik shakllanib, sog'lom psixologik muhit yaratiladi.

Asosiy qism

Ta'lim sifati har qanday davlatning ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotini belgilovchi muhim omillardan biridir. Maktab ta'limining samaradorligi nafaqat o'quv dasturlari va pedagogik texnologiyalarga, balki o'quvchilarning psixologik holati, motivatsiyasi, qiziqishlari hamda ijtimoiy moslashuv darajasiga ham bevosita bog'liqdir. Shu sababli zamonaviy maktab faoliyatida psixologik xizmatning o'rni tobora ortib bormoqda. Maktab psixologi ta'lim jarayonining ajralmas ishtirokchisi sifatida o'quvchilarning shaxsiy rivojlanishi, ruhiy salomatligi va ta'lim muvaffaqiyatini ta'minlashga xizmat qiladi. Maktab psixologining asosiy vazifalaridan biri o'quvchilarning psixologik xususiyatlarini o'rganish va ularning individual imkoniyatlarini aniqlashdan iborat. Har bir o'quvchi o'ziga xos temperament, xarakter, qobiliyat va qiziqishlarga ega bo'ladi. Ushbu xususiyatlarni chuqur o'rganish o'qituvchilarga ta'lim jarayonini individual yondashuv asosida tashkil etish imkonini beradi. Psixolog tomonidan amalga oshiriladigan diagnostik tadqiqotlar o'quvchilarning intellektual rivojlanish darajasi, o'quv motivatsiyasi, emotsional holati va ijtimoiy moslashuvini aniqlashga yordam beradi. Olingan natijalar asosida ta'lim jarayonini takomillashtirish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqiladi.

Ta'lim sifatini oshirishda o'quv motivatsiyasining ahamiyati juda katta. O'quvchining bilim olishga bo'lgan ichki ehtiyoji va qiziqishi yuqori bo'lsa, uning o'quv faoliyati samarali kechadi. Aksincha, motivatsiyaning pasayishi o'zlashtirish darajasining tushib ketishiga, darslarga qiziqmaslikka va intizomiy muammolarning yuzaga kelishiga sabab bo'lishi mumkin. Maktab psixologi o'quvchilarda ijobiy o'quv motivatsiyasini shakllantirish, ularning o'z kuchiga bo'lgan ishonchini mustahkamlash va muvaffaqiyatga intilish hissini rivojlantirish bo'yicha turli treninglar, suhbatlar va psixologik mashg'ulotlarni tashkil etadi. Bu esa o'quvchilarning bilim olishga bo'lgan munosabatini yaxshilashga xizmat qiladi. Maktab psixologining yana bir muhim faoliyat yo'nalishi psixologik profilaktika hisoblanadi. Profilaktik ishlar orqali o'quvchilarda uchrashi mumkin bo'lgan turli psixologik muammolar, jumladan, stress, xavotirlanish, agressiv xulq-atvor, o'ziga ishonchsizlik, nizoli vaziyatlar va moslashuv qiyinchiliklarining oldi olinadi. Ayniqsa, o'smirlik davrida yuzaga keladigan emotsional o'zgarishlar va shaxsiy inqirozlarni o'z vaqtida aniqlash hamda bartaraf etish ta'lim sifatini saqlab qolishda muhim ahamiyatga ega. Profilaktik tadbirlar natijasida o'quvchilarning ruhiy salomatligi mustahkamlanadi va ular ta'lim jarayonida faolroq ishtirok etadilar.

Ta'lim sifatiga ta'sir etuvchi muhim omillardan biri maktabdagi psixologik muhitdir. Sog'lom psixologik muhit mavjud bo'lgan jamoada o'quvchilar o'zlarini erkin his qiladilar, fikrlarini bimalol bayon etadilar va ta'lim jarayonida faol qatnashadilar. Maktab psixologi sinf jamoalarida ijobiy munosabatlarni shakllantirish, o'quvchilar o'rtasidagi nizolarni bartaraf etish va hamkorlik muhitini yaratish bo'yicha tizimli

ishlarni amalga oshiradi. Sinfdagi o‘zaro hurmat, ishonch va qo‘llab-quvvatlash muhiti o‘quvchilarning akademik muvaffaqiyatiga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi. Maktab psixologi pedagoglar bilan ham yaqin hamkorlikda faoliyat olib boradi. O‘qituvchilar ko‘pincha o‘quvchilarning xulq-atvori, o‘quv motivatsiyasi yoki o‘zlashtirishdagi qiyinchiliklar bilan bog‘liq muammolarga duch keladilar. Psixolog pedagoglarga o‘quvchilarning yosh va individual psixologik xususiyatlarini hisobga olgan holda ta’lim jarayonini tashkil etish bo‘yicha amaliy tavsiyalar beradi. Bundan tashqari, o‘qituvchilarning kasbiy faoliyatida uchraydigan emotsional zo‘riqish va kasbiy charchash holatlarining oldini olish bo‘yicha ham psixologik yordam ko‘rsatadi. Bu esa pedagoglarning ish samaradorligini oshirish orqali ta’lim sifatiga ijobiy ta’sir qiladi.

Ta’lim sifatini ta’minlashda ota-onalar bilan hamkorlik alohida ahamiyatga ega. Oila bolaning shaxs sifatida shakllanishida asosiy ijtimoiy institut hisoblanadi. Maktab psixologi ota-onalarga farzandlarining yosh xususiyatlari, psixologik ehtiyojlari va rivojlanish qonuniyatlari haqida ma’lumot beradi, tarbiyaviy muammolar yuzasidan maslahatlar beradi. Ota-onalar va maktab o‘rtasidagi samarali hamkorlik o‘quvchilarning ta’limga bo‘lgan munosabatini yaxshilaydi va ularning muvaffaqiyatga erishish imkoniyatlarini oshiradi.

Bugungi kunda raqamli texnologiyalarning keng tarqalishi ta’lim tizimiga yangi imkoniyatlar bilan bir qatorda yangi muammolarni ham olib kirmoqda. Internet va ijtimoiy tarmoqlardan me’yoridan ortiq foydalanish, raqamli qaramlik, kiberbulling kabi holatlar o‘quvchilarning psixologik holatiga salbiy ta’sir ko‘rsatishi mumkin. Maktab psixologi ushbu muammolarni aniqlash, ularning oldini olish va o‘quvchilarda media madaniyatni shakllantirish bo‘yicha profilaktik ishlarni amalga oshiradi. Bu esa o‘quvchilarning psixologik farovonligini ta’minlash va ta’lim samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Shuningdek, maktab psixologi alohida ta’lim ehtiyojlariga ega bo‘lgan o‘quvchilar bilan ishlashda ham muhim rol o‘ynaydi. Ularning imkoniyatlari va ehtiyojlarini hisobga olgan holda individual rivojlantiruvchi dasturlar ishlab chiqiladi, korreksion-rivojlantiruvchi mashg‘ulotlar tashkil etiladi. Natijada har bir o‘quvchining ta’lim olish huquqi ta’minlanib, inklyuziv ta’lim tamoyillari samarali amalga oshiriladi. Umuman olganda, maktab psixologining diagnostik, profilaktik, korreksion, maslahat berish va rivojlantiruvchi faoliyati ta’lim jarayonining barcha ishtirokchilari uchun qulay sharoit yaratishga xizmat qiladi. Psixologik xizmatning samarali tashkil etilishi o‘quvchilarning ruhiy salomatligini mustahkamlash, o‘quv motivatsiyasini oshirish, sog‘lom psixologik muhitni shakllantirish va natijada ta’lim sifatini yuksaltirishning muhim omili hisoblanadi. Shu bois zamonaviy maktab faoliyatida psixologik xizmatni yanada rivojlantirish va uning samaradorligini oshirish dolzarb vazifalardan biri bo‘lib qolmoqda.

Maktab psixologi o‘quvchilarning psixologik xususiyatlarini o‘rganish, ta’lim jarayonidagi muammolarni aniqlash va ularni bartaraf etish maqsadida turli

metodiklardan foydalanadi. Ushbu metodikalar o'quvchilarning shaxsiy, intellektual va emotsional rivojlanish darajasini baholashga yordam beradi.

Kuzatish metodi – o'quvchilarning dars va darsdan tashqari faoliyatdagi xulq-atvori, tengdoshlari va o'qituvchilar bilan munosabatlarini tabiiy sharoitda o'rganish imkonini beradi.

Suhbat metodi – o'quvchilarning qiziqishlari, ehtiyojlari, muammolari va hissiy holatini aniqlashda qo'llaniladi. Ushbu metod orqali psixolog bola haqida batafsil ma'lumot to'playdi.

So'rovnoma (anketa) metodi – o'quvchilarning fikri, munosabati, motivatsiyasi va psixologik holatini o'rganish uchun ishlatiladi. Bu metod ko'p sonli o'quvchilar bilan ishlashda qulay hisoblanadi.

Psixologik testlar – intellekt darajasi, diqqati, xotirasi, tafakkuri, temperament tipi, shaxs xususiyatlari va kasbiy qiziqishlarni aniqlashga xizmat qiladi.

Sotsiometriya metodi – sinf jamoasidagi shaxslararo munosabatlarni, o'quvchilarning jamoadagi mavqei va o'zaro munosabatlarini aniqlash imkonini beradi.

Kasbiy yo'naltirish metodikalari – yuqori sinf o'quvchilarining qobiliyati, qiziqishi va moyilligini aniqlash hamda ularga kelajak kasbini tanlashda yordam berish maqsadida qo'llaniladi.

Mazkur metodikalar yordamida maktab psixologi o'quvchilarning individual xususiyatlarini chuqur o'rganadi, ularga mos psixologik tavsiyalar ishlab chiqadi va ta'lim sifatini oshirishga ko'maklashadi. Natijada o'quvchilarning psixologik farovonligi ta'minlanib, ularning o'quv faoliyati samaradorligi ortadi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, maktabda ta'lim sifatini oshirish jarayonida maktab psixologining o'rni va ahamiyati beqiyosdir. Zamonaviy ta'lim tizimida o'quvchilarning nafaqat bilim darajasi, balki ularning psixologik salomatligi, shaxsiy rivojlanishi, ijtimoiy moslashuvi va o'quv motivatsiyasini ta'minlash ham muhim vazifa hisoblanadi. Ushbu vazifalarni samarali amalga oshirishda maktab psixologi ta'lim jarayonining muhim subyekti sifatida faol ishtirok etadi. Maktab psixologi tomonidan olib boriladigan psixologik diagnostika, profilaktika, korreksiya, maslahat berish va rivojlantiruvchi ishlar o'quvchilarning individual imkoniyatlarini yuzaga chiqarish, ularda uchraydigan psixologik muammolarni o'z vaqtida aniqlash hamda bartaraf etishga xizmat qiladi. Bu esa o'quvchilarning o'qishga bo'lgan qiziqishi va motivatsiyasini oshirib, ta'lim natijalarining yaxshilanishiga zamin yaratadi. Shuningdek, psixologning pedagoglar va ota-onalar bilan hamkorlikda olib boradigan faoliyati ta'lim-tarbiya jarayonining uzviyligini ta'minlaydi. O'quvchi, o'qituvchi va ota-ona o'rtasida sog'lom hamkorlik muhiti shakllanganda, ta'lim samaradorligi ham sezilarli darajada ortadi. Maktab jamoasida ijobiy psixologik iqlimni yaratish, nizoli vaziyatlarning oldini olish va o'quvchilarning ruhiy farovonligini ta'minlash orqali

psixolog ta'lim sifatini oshirishga munosib hissa qo'shadi. Bugungi kunda ta'lim tizimida yuz berayotgan islohotlar va innovatsion o'zgarishlar maktab psixologlari faoliyatini yanada takomillashtirishni talab etmoqda. Psixologik xizmat samaradorligini oshirish, zamonaviy diagnostik va korreksion metodlardan foydalanish hamda ta'lim jarayonining barcha ishtirokchilari bilan tizimli hamkorlikni yo'lga qo'yish ta'lim sifatini yuksaltirishning muhim shartlaridan biridir. Demak, maktab psixologi faoliyati ta'lim sifatini oshirish, barkamol avlodni tarbiyalash va sog'lom psixologik muhitni shakllantirishning muhim omili bo'lib, uning ta'lim tizimidagi o'rni va ahamiyati kelgusida yanada ortib boradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Karimova V.M. Psixologiya. – Toshkent: O'qituvchi, 2019.
2. G'oziev E.G'. Yosh davrlari psixologiyasi. – Toshkent: Universitet, 2018.
3. Nishonova Z.T. Rivojlanish psixologiyasi va pedagogik psixologiya. – Toshkent: O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashriyoti, 2017.
4. Davletshin M.G. Pedagogik psixologiya asoslari. – Toshkent: TDPU nashriyoti, 2020.
5. Vohidov M.V. o'quvchilar va o'smirlar psixologiyasi. – Toshkent: O'qituvchi, 2016.
6. Musurmonova O. Oila ma'naviyati va tarbiya asoslari. – Toshkent: Fan, 2019.
7. To'xtaboyeva M. Psixologik maslahat va profilaktika ishlari. – Toshkent: Innovatsiya, 2021.